

HET REVEIL VAN DE VLAAMSE CHRISTEN- DEMOCRATEN: BLOEM MET VELE BLAADJES?¹

LUC MARTENS

De politieke partijen waren bij hun aanvang in de eerste plaats kiesverenigingen. Na de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht nam het partijwezen in ons land een grote vlucht. De partijen groeiden uit emancipatiebewegingen, waaraan zij een politieke uitdrukking gaven. Zij profileerden zich met een heldere ideologie. Zij nestelden zich in het hart van het politiek bestel. De traditionele partijen waren de politieke spreekbuizen van de 'zuilen', die door die grote bewegingen gevoed en gedragen werden. De laatste decennia werden die banden wel lossler. Het politieke landschap versplinterde. Het electoraat ging zweven.

Vandaag vertoont het functioneren van de traditionele partijen haperingen. Ze zijn zeer kwetsbaar geworden en de politici onzeker. "Among the institutional failures of the past decade, those of political parties stand out as critical." (Berger) Dat geldt in wezen voor alle traditionele partijen. De aanwezigheid van sommige in de meerderheid maskeert hun kwetsbaarheid. Toch is de druk het grootst voor de SP en de CVP. Zij lijken - althans in hun huidige vorm - onomkeerbaar op hun retour. Die partijen en hun vertegenwoordigers zijn in de waarneming van de kiezers dé uitdrukking van de geïnstitutionaliseerde politiek - "la politique politicienne" - die afgewezen wordt.

De verklaringen hiervoor zijn legio:

- in de postmoderne pluriforme wereld van na de Koude Oorlog is de *sense of destiny* verdwenen. Bindende en bezielende thema's ontbreken;
- de impact van de partij-organisatie is om diverse redenen (mediatisering, individualisering en personalisering, het gewicht van belangengroepen...) verzwakt. Voorheen werd de politicus gedragen door de partij. Vandaag staat of valt een partij met het persoonlijk succes van haar leiders en vertegenwoordigers;
- het primaat van de politiek is sterk uitgehold: de massamedia bepalen in hoge mate de agenda en zij beïnvloeden meer dan ooit de mening van de burgers. Door de globalisering en de internationalisering is de politiek haar greep op de economie en op de geldmarkten kwijt.

Luc Martens (1946) is Vlaams volksvertegenwoordiger. Tijdens de vorige legislatuur was hij minister van Cultuur, Gezin en Welzijn. Hij is auteur van diverse artikels (o.m. in *De gids op maatschappelijk gebied*) en boeken als *De Kracht van de Vogel* en *Pinguïns in de Woestijn*.

Diverse milieus ontwikkelen hun eigen wetmatigheden en dringen die op aan de politiek;

- mensen hebben vandaag veelal een dubbelzinnige verhouding tot de overheid: enerzijds willen zij de staat veroveren - om zich zo te verzekeren van het gewenste antwoord op hun vragen, anderzijds willen zij diezelfde staat ontmantelen - waar die hun ambities en aspiraties in de weg staat.

Deze en andere verschuivingen gelden voor alle traditionele partijen, maar dan toch het meest voor de CVP. In de na-oorlogse periode is zij als het ware symbool gaan staan voor al wat in en om de politiek fout gaat².

Het vele goede dat in diezelfde periode opgebouwd is, wordt hierbij licht vergeten. Een en ander confronteert de Vlaamse christen-democraten met een groot aantal uitdagingen.

I. DE POLITIEKE UITDAGING, OF HET TERUGDRINGEN VAN DE POLITIEKE ONVREDE

In de vertegenwoordigende democratie bestaat er altijd een kloof tussen burgers en politiek. Zonder afstand geen vertegenwoordiging. Sterker: zonder kloof wordt van de politiek zoveel verwacht dat die de verwachtingen nooit kan inlossen.

De gevoelens die zich keren tegen de politiek en tegen de partijen zijn vandaag echter dermate doorgesloten dat zij contraproductief dreigen te worden. Die negatieve gevoelens tasten de kracht van de democratische partijen en de legitimiteit van de politieke besluitvorming aan. De jongste maanden ontluikt er wel een groeiend begrip voor de complexiteit en de grenzen van de politiek. Ook de media brengen een meer genuanceerd beeld van de politiek. Maar ondertussen blijft het ongenoegen toch wel zeer reëel.

Bij dat toegenomen ongenoegen over de politiek maak ik een drietal kanttekeningen.

1. De relaties tussen politiek en burger zijn bijzonder intensief geworden. Niet alleen de welvaart van de individuele mens, maar ook zijn persoonlijk welzijn is sterk afhankelijk van de voorwaarden die de overheid hiertoe creëert. Het toegenomen ongenoegen over de uitkomsten van de politiek heeft dan veeleer te maken met een verkleining dan wel met een vergroting van de afstand tussen burger en politiek.
2. De welvaart die in de na-oorlogse periode opgebouwd werd, brengt zelf een zekere onvrede over de politiek voort. Nu een 'basiswelvaart' voor de meesten onder ons veiliggesteld lijkt, formuleren grote groepen mensen van daaruit hogere verwachtingen. Zij hebben een steeds meer verfijnd en persoonlijk karakter (Maslow). Het inlossen ervan overstijgt in hoge mate de mogelijkheden van de politiek.
3. De matig tot zwakke resultaten van al de (gevestigde) partijen zijn een aanwijzing voor het toegenomen ongenoegen over de uitkomsten van de politieke besluitvorming. De gevestigde partijen hebben bij de elkaar opvolgende verkiezingen duidelijk terrein prijsgegeven aan alternatieve of anti-partijen. De regeringspartijen slankten systematisch af. Dat kan moeilijk anders geïnterpreteerd worden dan dat hun politiek krediet verminderd is.

■ Wat kunnen wij hieruit leren?

Vooreerst moeten wij leren leven met een bepaalde mate van politiek ongenoegen. Fundamentele maatschappelijke ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de toename van dat ongenoegen in zekere mate structureel is.

Het terugdringen van de anti-politiek en het bestrijden van onverschilligheid zullen niet gebeuren door de afstand tot de burger te allen prijze te verkleinen, b.v. door politici in de media voor te stellen als 'gewone' mensen. Dat oogt wel sympathiek en brengt hen dichterbij. Het vergroot de bekendheid van een politicus en maakt hem wellicht electoraal meer aantrekkelijk. Maar de banalisering van de politiek dreigt om de hoek. Finaal bevordert die profileringsdrang het functioneren van de politicus in het bijzonder en de politiek in het algemeen niet. Of de partij zelf er wezenlijk beter van wordt, is ook zeer de vraag. Politici moeten er zich rekenschap van geven dat zij als publieke figuren per definitie geen gewone mensen zijn. Doen alsof dit wel zo is, is de burgers voor de gek houden. Politici hebben een bijzondere verantwoordelijkheid en zij worden erop aangekeken.

■ Waar komt het dan wel op aan?

M.i. moeten politici mensen vooral ernstig nemen. De politicus moet hen een ervaring van oprechte sympathie kunnen bijbrengen. 'Sympathie' staat hier in de dubbele betekenis van het woord: aanvoelen wat bij mensen leeft én er de kracht uit putten om daarnaar te handelen. (Sölle)

■ Wat kan daartoe gebeuren?

Dit kan o.m. door:

- gedegen, maar tegelijk inspirerende en van andere partijen onderscheiden perspectieven voor te stellen. Enkel zo krijgen de kiezers een reële keuze aangeboden;
- de onvrede die voortvloeit uit gevoelens van sociale en/of culturele en/of economische achterstelling ernstig te nemen;
- tijdens de legislatuur het gesprek met de burgers levendig te houden en hen uitdrukkelijk te betrekken bij de projecten die hen rechtsreeks aanbelangen;
- de mensen tot begin- en eindpunt van het beleid te maken. Dit impliceert o.m. het aanbieden van een klantvriendelijke dienstverlening (op mensenmaat, met een minimum aan administratieve plichtplegingen, decentraal aangeboden...).

De CVP is in de naoorlogse periode als het ware symbool gaan staan voor al wat in en om de politiek fout gaat.

II. DE STAATSRECHTELIJKE UITDAGING, OF DE DEMOCRATISCHE VERNIEUWING

Het verschijnsel politieke partij roept ambivalente gevoelens op. Partijpolitiek nee, staatkunde ja. Politieke partijen worden vandaag kritisch bekeken. Bij het begin van de eenentwintigste eeuw worden zij uitgedaagd hun bestaansrecht te bewijzen. Toch zijn partijen nodig. Ze bieden een alternatief voor een grijze eenvormigheid en een dodende onverschilligheid. Partijen geven kracht van realiteit aan de vrije keuze. Ze zijn er ook als uitdrukking van emoties.

Die 'staatsrechtelijke uitdaging' is een breed thema. Het is zo breed als het staatsrecht. Er zijn vele staatsrechtelijke uitdagingen voor de politieke partijen. Nemen we bij-

voorbeeld als thema de versterking van de democratische en sociale rechtsstaat. Daarbij gaat het om democratie: hoe kunnen wij de invloed en betrokkenheid van de kiezers vergroten? Het gaat ook om de sociale staat: wat willen partijen om rechtvaardige verhoudingen te bereiken? Hoe willen zij werkgelegenheid bevorderen, sociale bescherming bieden, het milieu beschermen, solidariteit ook internationaal gestalte geven? Het gaat verder om de rechtsstaat: hoe worden rechten en vrijheden van burgers (met inbegrip van kinderen) en organisaties beschermd? Hoe worden verantwoordelijkheden vastgelegd? Hoe wordt de discriminatie bestreden? Hoe wordt een effectieve en efficiënte rechtsbescherming verzekerd?

De huidige meerderheid vat een en ander samen onder de noemer 'de actieve welvaartsstaat'. Welk samenhangend en samenvattend alternatief bieden de Vlaamse christen-democraten?

Ik spits mijn aandacht hier toe op de democratische uitdaging. Ik doe dit met enige nadruk omdat de democratische vernieuwing zich niet kan en mag beperken tot het institutionele kader van het politieke, economische en sociale leven.

Tal van vragen dringen zich hier op: welke democratische vernieuwing is wenselijk? Welke gevolgen zullen politieke partijen, *in casu* de CVP, daarvan ondervinden? Ook de CVP zelf zal zich zo moeten organiseren dat leden, sympathisanten en geïnteresseerden beter hun stem kunnen laten doorklinken, direct of indirect.

■ Op welke punten kan onze democratie verbeterd worden?

M.i. liggen er alvast vier problemen als uitdaging voor: beslotenheid, onhelderheid, ondoorzichtig bestuur en corruptie.

1. Beslotenheid

Alle partijen lijden aan een zekere beslotenheid. In gesloten gremia: (kern)bureau, bestuur, partijraad, congres, fractie, congresafgevaardigden, (bestuurs)leden wordt er over een en ander beslist. Dat is tot op zekere hoogte wellicht onvermijdelijk. Natuurlijk luisteren partijen naar wat er leeft onder de kiezers die geen partijlid zijn, maar goed luisteren (laat staan altijd goed luisteren) is heel moeilijk. Hoe kunnen wij de onvermijdelijke beslotenheid en dus beperktheid van de besluitvorming doorbreken?

2. Onhelderheid

Partijen zijn vaak onduidelijk over de richting die ze uitwillen. Welke coalitie na de verkiezingen gaat regeren, is vaak niet te voorspellen. Wie had op de avond van 13 juni '99 een paars-groene meerderheid durven voorspellen? Evenmin is duidelijk wat de specifieke inbreng is van de diverse meerderheidspartijen. M.a.w., de kiezers bepalen wel de krachtsverhoudingen, maar niet - althans niet direct - de macht. Hoe kan de kiezer, geheel of gedeeltelijk, die macht bepalen?

3. Ondoorzichtig bestuur

Tal van ontwikkelingen bepalen de grenzen en mogelijkheden van het bestuur. Ik denk hier o.m. aan internationalisering en europeanisering, regionalisering, *outsourcing*, het verzelfstandigen van opdrachten door die toe te vertrouwen aan pararegionale of parastatale instellingen of aan intercommunales... Diverse impulsprogramma's werken in op het beleid van de andere overheden. Er zijn tegelijk bewegingen van centralisatie en decentralisatie.

M.a.w., de zeggenschap van vertegenwoordigende organen lekt weg en dat verzwakt de democratie. De democratische controle door het parlement verdwijnt waar de minister niets meer te vertellen heeft.

De voortdurende veranderingen binnen en tussen overheden dreigen het bestuur voortdurend ondoorzichtig te maken. De burger verliest het zicht op wie waarvoor verantwoordelijk is. Het komt erop aan het bestuur te organiseren vanuit het perspectief van de burger. Het bestuur is er voor de burger, niet andersom.

4. Corruptie

Berichten over corruptie waren de jongste jaren niet van de lucht. Noch in eigen land, noch in het buitenland.

Men kan beweren: “Elk volk krijgt de regering die het verdient”, zoals De Maistre in 1811 zei m.b.t. Rusland. Bestuurders zijn vaak geen haar beter dan de burgers die zij vertegenwoordigen. Of toch wel? Hebben bestuurders geen voorbeeldfunctie? Ik dacht van wel. Dit maakt het handhaven van bestuurlijke integriteit tot een bijzonder grote uitdaging voor alle politieke partijen.

Misschien zijn integriteit en eerlijkheid wel de grootste uitdagingen, meer nog dan openheid, duidelijkheid en doorzichtigheid.

De politicus moet de mensen een ervaring van oprechte sympathie kunnen bijbrengen.

Hoe reageren de Vlaamse christen-democraten op de problemen van beslotenheid, onhelderheid, ondoorzichtig bestuur en corruptie? Welke initiatieven nemen zij om een open besluitvorming, politieke duidelijkheid, een doorzichtig bestuur én integriteit te bevorderen?

Wat dit laatste - integriteit - betreft, zou iedere politicus zich moeten afvragen: wat kan ik eraan doen? Men zou moeten beginnen met

respect voor anderen, binnen de eigen partij en daarbuiten. Mensen in hun waarde laten. Luisteren naar wat een ander beweegt. Geen dingen doen die indruisen tegen de eigen overtuiging. Een absolute onkreukbaarheid aan de dag leggen. Geen besluiten nemen waarvan men weet dat die niet zullen uitgevoerd worden. Wetten handhaven. Criminaliteit bestrijden, kleine en grote. Initiatieven steunen die het moreel besef, het besef van waarden en normen versterken: in het onderwijs, in medisch-ethische vraagstukken, bij het voorkomen en bestrijden van verslaving...

III. DE ELECTORALE UITDAGING, OF NIEUWE BREUKLIJNEN

De burger kan zich vandaag langs tal van wegen politiek uiten. Dat arsenaal van mogelijkheden groeit nog aan. Toch blijft de stembusgang voor de burger een van de belangrijkste momenten om expressie te geven aan zijn hoop en vrees, aan zijn be- trachtungen en frustraties.

Politieke partijen vervullen daarbij een sleutelrol. Ze kunnen een belangrijke rol spelen in het verwoorden van politieke overtuigingen, wensen en verzuchtingen van (delen van) de bevolking. Ze kunnen problemen en tegenstellingen politiseren op een wijze die groepen burgers als relevant (h)erkennen. Ze laten de kiezer toe prioriteiten te stellen. Tegelijkertijd maken ze het mogelijk de problemen en tegenstellingen te integreren in een groter geheel van loyauteiten.

De christen-democraten slaagden er de voorbije decennia steeds moeilijker in de politieke problemen zo te verwoorden en onder de aandacht te brengen, dat de identificatie en mobilisatie van haar kiezers op peil bleef, laat staan versterkte. Ondertussen zijn de traditionele breuklijnen (arbeiders versus midden- en hogere klassen, gelovigen versus vrijzinnigen, Vlamingen versus franstaligen) sterk afgezwakt. Die verminderde relevantie van traditionele scheidslijnen wordt niet gecompenseerd door nieuwe *cleavages*, die leiden tot een duidelijke opdeling van het politieke landschap. Bovendien bestaat er geen heldere gelijklopendheid van politieke tegenstellingen op lokaal, provinciaal, regionaal, landelijk en Europees niveau.

Bij het begin van de eenentwintigste eeuw worden politieke partijen uitgedaagd hun bestaansrecht te bewijzen.

Een en ander heeft geleid tot een minder sterke band tussen kiezers en afzonderlijke politieke partijen. Meer en meer bepalen kiezers elke keer opnieuw welke partij hun stem krijgt. Exclusieve gevoelens van vereenzelviging die parallel lopen met de aanhorigheid bij deze of gene organisatie of instelling zijn sterk verminderd. Hierdoor zijn individuele politieke keuzen steeds minder voorspelbaar op basis van de maatschappelijke achtergrond van de kiezers. Er is een groeiende groep zogenaamd 'zwevende kiezers'. Die zijn niet zomaar willoos en manipuleerbaar en waaien ook niet met allerlei winden mee. Zij maken voor zichzelf een afbakening tussen partijen die níet en wél in aanmerking komen om op te stemmen. Maar binnen die grenzen is hun bewegelijkheid groot. De verregaande versnippering van ons politieke landschap versterkt die mogelijkheden nog.

Als kiezers bij verkiezingen steeds opnieuw hun keuze bepalen, op basis waarvan doen zij dat dan?

Diverse overwegingen spelen hier mee: hun algemene politieke overtuiging - men zou hier van ideologie kunnen spreken, hun opvattingen over specifieke strijdpunten, de aantrekkelijkheid van bepaalde kandidaten, de (on)tevredenheid over het gevoerd beleid, of tactische overwegingen die men maakt met het oog op, bijvoorbeeld, de coalitievorming.

Hier stellen zich voor de Vlaamse christen-democraten vragen als: welke belangen wensen zij adequaat te verwoorden? Hoe verhoudt de politieke articulatie op de diverse niveaus zich ten aanzien van elkaar? Welke identificatiemogelijkheden hebben zij de kiezers te bieden?

IV. DE MAATSCHAPPELIJKE UITDAGING, OF DE VERVREEMDING TEGENGAAN

Politieke partijen staan niet buiten de maatschappij die hen uitdaagt. Natuurlijk kan er vervreemding ontstaan, maar even waar is het dat tal van maatschappelijke veranderingen niet zonder invloed zijn op de politieke partijen.

Ik zie alvast een aantal veranderingen die van belang zijn voor de plaats en betekenis van de christen-democraten: de secularisatie, of de verwereldlijking van de cultuur; de individualisering, of de vergruizing van sociale verbanden; de differentiatie en specialisatie van functies, of de professionalisering van de politiek; de domesticatie van de natuur.

Een en ander heeft concrete consequenties voor de politieke partijen en in het bijzonder voor de CVP.

1. Verwereldlijking

Door de secularisatie won de wereld van hier-en-nu aan belang. De wereldwijze, (be)rekenende burger stort zich niet meer zo massaal of ook niet meer zo vlot in loopgraven of op barricades - tenzij daar een forse beloning tegenover staat. Het carrièrisme schuilt al lang niet meer om de hoek, het dringt zich agressief op. De recente kritiek van Maurits Coppieters terzake is veelzeggend.

Voor de CVP zijn hier nog andere punten van betekenis. De banden tussen de achterban van de Kerk, de christelijke sociaal-culturele organisaties, instellingen en voorzieningen en de CVP zijn zeer sterk geërodeerd. Verder is de relevantie van de 'C' voor velen binnen én buiten de partij niet meer duidelijk. Daartegenover houdt een herdefiniëring het gevaar in dat een deel van de traditionele achterban zich voor het hoofd gestoten voelt. Men zal te ver of precies niet ver genoeg gaan. Uiteindelijk blijven dan tegenstellingen en dubbelzinnigheid over.

2. Individualisering

Individualisering van de samenleving impliceert vergruizing of versplintering van de sociale verbanden. Dit verhoogt de kwetsbaarheid van mensen en is een voedingsbodem voor vereenzaming. Individualisering heeft ook positieve perspectieven. Gedragingen die voorheen sterk door de groep bepaald werden, gecontroleerd en gesanctioneerd, gaan nu behoren tot het vrije keuzedomein van het individu. Daar zit een pak winst in. Individualisering sluit ook gevoelens van samenhang en verantwoordelijkheid voor anderen niet per se uit. Daar staat dan weer tegenover dat door de individualisering het individu wel minder afhankelijk is van zijn directe omgeving, maar juist meer afhankelijk wordt van grotere anonieme verbanden en krachten, als bijvoorbeeld die van de markt, de media enz.

De individualisering uit zich 'uiterlijk' in dalende ledenaantallen en/of een afnemende participatiegraad; 'innerlijk' in een groeiende variatie van gedragingen en opvattingen en in een toenemende verdraagzaamheid.

Een en ander heeft zijn gevolgen voor de politieke partijen.

Mensen worden individueel lid van een partij, omdat ze dat nuttig achten voor hun loopbaan of een leuke en zinvolle besteding van hun vrije tijd vinden. Zij doen het niet meer zo vaak omdat 'het zo hoort' en/of omdat vrienden en familieleden het ook doen.

Individualisering zal niet alleen de ledenwerving bemoeilijken. Ook het verwoorden en integreren van maatschappelijke belangen die men in het programma wenst op te nemen en in het beleid te verwezenlijken, worden erdoor afgeremd. Dit versterkt nog de moeilijke besluitvorming die de Vlaamse christen-democraten haast per definitie kennen. Het voortdurend omzien naar de eigen gevoeligheden en verzuchtingen die vanuit de traditionele bloedgroepen geformuleerd werden, vertraagde de besluitvorming of maakte een duidelijke eindbeslissing soms ronduit on-

De kiezers bepalen wel de krachtsverhoudingen, maar niet, althans niet direct, de macht.

mogelijk. Men kan zich zelfs de vraag stellen of de CVP zich bij momenten (b.v. inzake milieu- en mobiliteitsvraagstukken of problemen m.b.t. de sociale zekerheid) niet al te zeer heeft laten herleiden tot een 'doorgeefluik' voor belangengroepen. Heeft zij zich op die manier niet laten afleiden van wat wezenlijk haar eigen verhaal en perspectief hadden moeten zijn?

3. Professionalisering van de politiek

Net als in de andere domeinen van de samenleving rukt ook de professionalisering van de politiek op. Men doet een beroep op wetenschappers en vooral op de communicatiedeskundigen en sterrenwichelars van de opiniebureaus. Het beroep van politicus is al lang geen ere-ambt meer. Het is een heus beroep geworden waarmee men een goed inkomen, invloed en aanzien zoekt te verwerven.

Politici worden nauwelijks nog buiten de kring van zeer actieve partijgenoten gerekruteerd en geselecteerd. Het binnenhalen van BV's - om electorale redenen - verandert daar nauwelijks iets aan. Het zijn trouwens de politici zelf die de toegang tot het beroep bewaken. De kiezer heeft weliswaar nog enige invloed op de selectie van individuele kandidaten - zij het minder dan de partijleden die de volgorde op de lijst bepalen -, maar niet op de kandidaatstelling zelf. Overigens gebeuren die rekrutering en selectie vaak op grond van criteria die op (middel)lange termijn zeker niet bijdragen tot een versterking van de politiek.

Die professionalisering is ook af te leiden - zeker binnen de bureaus en besturen - uit een hoge aanwezigheid van technocraten, bureaucraten en niet in het minst logocraten, die met hun verbale kracht de toon in de vergaderingen zetten. Voor alle drie categorieën geldt, dat zij de voor hun beroep vereiste vaardigheden goed in het partijleven kunnen gebruiken.

Die professionalisering voedt de verwachting van een grotere competentie en zakelijkheid bij de aanpak van de problemen. En dat is een goede zaak.

Maar zij heeft ook haar keerzijde. Zij geeft aan de politiek een meer elitair karakter. Als de professionelen de agenda en de sfeer in de partij gaan bepalen, zullen andere groepen - zoals mensen die minder geschoold zijn of thuiswerken - afhaken.

Die professionalisering staat ook vaak een grotere openheid voor vormen van meer directe democratie in de weg. Politici hebben, evenmin als andere beroepsgroepen, de neiging hun collectieve machtspositie op het spel te zetten, alle retoriek over democratisering en vernieuwing ten spijt.

4. Domesticatie en emancipatie van de natuur

In premoderne samenlevingen zijn mensen zeer afhankelijk van de natuur: niet alleen van de oogst op hun velden, het klimaat, de wilde dieren in het bos en de gesteldheid van hun eigen lichaam. Dankzij de moderne wetenschap en technologie kunnen we die natuur binnen en buiten ons grotendeels beheersen. Een epidemie van varkenspest of een dioxinebesmetting zijn een zware financiële tegenslag voor de boeren, maar betekenen geen hongersnood of volksoproer (alhoewel!). We worden natuurlijk nog steeds ziek en gaan uiteindelijk dood, maar tot die tijd kunnen we lichamelijke ongesteldheid voor een belangrijk deel met medicamenten, diëten en kuren voorkomen, genezen, of ten minste onderdrukken. Ook de psychologische beheersing van het lichamenlijk gedrag neemt toe. De afstandelijkheid van de weten-

schapper wordt langzamerhand deel van het dagelijks leven. Allerlei manipulaties en ingrepen voeden de hoop op een betere gezondheid en meer levenskwaliteit.

Er is ook een omgekeerde beweging. Er ontstaan gevoelens van vervreemding en spanning, tussen mens en natuur of tussen 'ik' en 'lichaam'. Vooral waar het domesticatieproces uit de hand loopt en onbedoelde effecten zich voordoen (bijvoorbeeld bij ecologische rampen, ongevallen...) worden die spanningen zichtbaar. Dat gaf de milieubeweging en de groene partijen reeds herhaaldelijk een krachtige impuls. Ook bij de andere politieke formaties groeide de aandacht voor milieu en globale leefkwaliteit, zij het nog steeds niet van harte.

Het groene gedachtegoed - en dat is méér dan de zorg voor de natuur in zijn strikte betekenis - heeft vandaag ingang gevonden in middens die voorheen christen-democratisch waren: denk aan de mensen in de welzijns- en gezondheidssector, het vrij onderwijs, de vakbeweging... Het biedt ontkerkelijkte mensen soms een nieuw quasi-religieus en sociaal houvast, zelfs een nieuwe identiteit. Zij ageren veelal met sterke gevoelens van verontwaardiging.

Deze laatste vinden we ook terug bij andere activisten, die de vredesbeweging, de vrouwenbeweging of andere nieuwe sociale bewegingen dragen of die opkomen voor verkeersveiligheid, eerbied voor het dier, de integriteit van kinderen enz. Hun heilige verontwaardiging staat op gespannen voet met de praktijk van toegevingen en compromissen en met de lauwheid van de traditionele partijen.

Een nadere analyse van de vier genoemde veranderingen zou het geschetste beeld beslist nuanceren en nog meer variatie en tegenstrijdigheden te zien geven. Er zijn bewegingen en tegenbewegingen. Tegenover vergruisde buurten, families en klassen staan nieuwe gemeenschappen en netwerken. Zo is het moeilijk te voorspellen welke trends uiteindelijk de overhand zullen halen.

V. DE FILOSOFISCHE UITDAGING, OF EEN NIEUWE BESTAANSETHIEK

Erosie van de ankerpunten

De crisis van de politiek hangt samen met het afbrokkelen van de ankerpunten, die de gevestigde politieke partijen toelieten een soort morele overkoepeling tot stand te brengen. De erosie zet zich alvast op drie punten door.

Vooreerst hebben de traditionele politieke partijen hun culturele verankering in belangrijke mate verloren. Dit geldt niet alleen voor de Vlaamse christen-democraten, maar ook voor VU-ID en voor de Vlaamse socialisten.

In de tweede plaats kunnen zij niet meer de pretentie handhaven dat zij de belangen waar zij beweren voor op te komen ook daadwerkelijk behartigen. Er is een verlies aan geloofwaardigheid.

En in de derde plaats staat het 'spel' dat zij proberen te overkoepelen vandaag ter discussie. De dominantie en de eenzijdigheid van het zgn. carrièrespel, waarbij mensen geld en macht en het hiermee verbonden aanzien te allen prijze zoeken te verwerven, worden van diverse zijden bekritiseerd. Dit betekent niet dat mensen met-

Meer en meer bepalen
kiezers elke keer opnieuw
welke partij hun stem krijgt.

een afstand nemen van de sociale markteconomie en van de keuze- en consumptiemogelijkheden - als bevestiging van hun vrijheid en autonomie - en de zekerheden die deze biedt. Maar die zekerheden en keuze- en consumptiemogelijkheden - hoe omvangrijk voor de meesten ook - kunnen mensen nooit ten volle bevredigen.

Mensen zoeken door en over hun materiële bestaan naar meer. Mensen zijn finaal zinzoekers, zoals zij ook relaties willen ontwikkelen, waarin zij ernstig genomen worden en waarin zij als persoon tot hun recht komen en voor anderen van betekenis kunnen zijn. Er is een “ineradicable need to be loved, included, celebrated; to belong; to possess, in fact, a relational base that links us not only to family but to friends, colleagues and neighbours. Without that sense of belonging, without a place to which we can return from our wanderings, we are simply lost.” (Schluter en Lee). Die ‘sense of belonging’ is een moeilijke en broze aangelegenheid.

The hungry spirit

Er is vandaag alvast onmiskenbaar een groeiende hang naar ‘spiritualiteit’. Ik kan hier verwijzen naar een boek van Charles Handy, een bekend publicist op het gebied van managementvraagstukken, met als titel *The hungry spirit* en als ondertitel *Beyond Capitalism - a quest for purpose in the modern world*. Hij neemt hierbij afstand van een oriëntatie waarbij de samenleving, en vandaar ook het overheidsbeleid, meer en meer komen te staan in een perspectief van wat men ‘economiserend’ of vermarkting zou kunnen noemen.

■ Waar gaat het precies om?

Bij de industriële revolutie die zich sinds het einde van de negentiende eeuw krachtig doorzette, was de economische ontwikkeling gebaseerd op exploitatie, op een enorme inkomensongelijkheid en op flagrante oneerlijkheid. De inzet van tal van organisaties, partijen en bewegingen heeft ertoe geleid dat aan die ‘laissez faire’-economie belangrijke sociale correcties aangebracht werden. Rond de onbelemmerde economische groei werd als het ware een morele structuur gebouwd. Die heeft ertoe geleid dat veruit het grootste deel van de bevolking evolueerde van een situatie van armoede naar een van betrekkelijke welvaart. De scholingsgraad is sterk toegenomen. Er kwam een brede waaier van openbare investeringen en voorzieningen, de opbrengst van de economische groei werd gelijkmatig verdeeld over alle lagen van de bevolking enz.

Toch kan dit niet verdoezelen dat de werking van de markt haar diepste motivatie vindt in het maken van winst; de markt teert op mensen. Mensen wier arbeid ze nog al te veel herleidt tot een instrument van geldophoping, wier omgang met de dingen ze nog al te vaak herleidt tot koopgedrag, wier bewustzijn en gevoelswereld ze maar al te graag herleidt tot kijkcijfers. Haar slachtoffers zijn concrete levens van werkloosheid, onbetaalbare schulden, ziekmakend continuwerk, onmenselijk werkritme. In de wereld verlopen ontelbare levens zonder onderwijs, zonder geneeskunde, zonder drinkwater, zonder het hoogstnodige voedsel.

De blinde logica van de markt leidt tot een eenzijdige en erg schrale interpretatie van menselijke relaties. Vooruitgang wordt dan gemeten in termen van groei, volumes en getallen. Als thema's treden dan naar voren: lastenverlichting, de individuele vrijheid van de consument, het wegwerken van de zgn. werkloosheidsvallen - o.m. door een vergroting van de afstand tussen inkomen uit arbeid en inkomen uit een uitke-

ring. In de media wordt de norm veeleer bepaald door kijkcijfers en reclamegelden en niet door cultuuroverdracht. In de discussies inzake gezinsbeleid gaat de aandacht voornamelijk of zelfs uitsluitend naar de functie van het gezin in relatie tot participatie in betaalde arbeid, terwijl het in de gezinnen toch om veel méér gaat: zorg, aandacht en tijd voor elkaar, lief én leed delen. In de zorgsector wordt zorg meer en meer verengd tot een technische activiteit, die in beheersmatig opzicht optimaal moet zijn (*output, efficiency...*). Affectie, aandacht en meevoelen met de cliënt, waar het bij zorg óók om behoort te gaan, komen dan gemakkelijk op de tweede plaats.

Dit alles ontreddert en verschaalt de menselijke samenleving. Het gevaar bestaat dat wat Amitai Etzioni in zijn gelijknamig werk *The Moral Dimension* noemt, zoniet vergeten wordt dan toch ambigu en kwetsbaar blijkt. Morele verbintenissen, vertrouwen en duurzame loyaliteit worden bedreigd. We merken het elke dag rondom ons en we betrappen er onszelf op in ons eigen gedrag. Wel flessen naar de glascontainer brengen en tegelijkertijd twee auto's gebruiken. Kunnen kopen wat je wilt en tege-

Een piramide is nu eenmaal
niets méér dan een graf.
Dit wordt niet goedge maakt
door de macht van de
overledene.

lijk door de ziel gesneden worden door tv-beelden van honger, ontheemding en oorlog. Je verzetten tegen de komst van een asielzoekerscentrum in je eigen buurt en veel geld geven aan acties van internationale hulporganisaties. Kinderen willen, maar niet de tijd nemen om er aandacht aan te besteden. Voorstander zijn van Europese politieke integratie, maar het wel volledig eens zijn met de politiek van 'I want my money back'.

Dit gebrek aan morele inbedding en de waardenambigüiteit kunnen niet van bovenuit teruggedrongen worden. In zijn boek *The New Golden Rule: community and morality in a democratic society* gaat diezelfde Amitai Etzioni op zoek naar de grondslagen van een morele orde, die aansluit bij de mogelijkheden en noden van deze tijd. Een centrale thesis hierbij is dat een morele orde niet van bovenaf kan afgedwongen worden, maar stoelt op vrijwilligheid ('a matter of belief rather than force'). Zij wortelt in gedeelde waarden. Zonder een set van 'shared core values' is elke samenleving uiteindelijk weerloos tegen de overmacht van zowel centripetale (de stemmen die om versterking van het morele gezag van de samenleving vragen) als centrifugale krachten (de stemmen die van geen moreel gezag boven dat van individuen willen weten).

De 'core values' die een samenleving samenhang bieden, staan niet in een spanning met het individuele levensproject van mensen. Zij maken er integendeel integraal deel van uit. Niet omdat zij van buiten- of van bovenaf opgelegd of opgedrongen worden, maar vanuit de toewijding die groeit in wat Etzioni 'values talk' noemt. Het gaat hier om een dialoog over de waarden die mensen binden en motiveren. Zo'n dialoog reikt verder dan het uitwisselen van redelijke argumenten, hij provoceert een engagement.

Op de achtergrond van dit pleidooi voor 'value talks' ligt de gedachte dat de strijd tegen de uitwassen van het individualisme niet in de publieke sfeer gewonnen wordt, maar in de sociale. Individuen zijn 'socially constituted'. Individuele identiteit

is altijd sociale identiteit die ingebed is in culturele en maatschappelijke verbanden. Door die te verwaarlozen, worden mensen niet vrijer, maar raken ze meer geïsoleerd. En dat bemoeilijkt de ontwikkeling van een sociale identiteit.

Etzioni zet hier nog een extra stap waar hij spreekt over 'sociability'. De sociale bedding van het individu betreft immers niet alleen zijn *genese*, maar ook zijn *telos*. Het gaat niet alleen om wording, maar ook om bestemming. Het leven in een gemeenschap is niet alleen een voorwaarde, willen mensen zich kunnen ontwikkelen, het is ook een doel dat het mens-zijn verrijkt. 'Sociability' maakt fundamenteel deel uit van het goede leven. Wie dit bestanddeel ontkent, miskent de ware aard van het menselijk bestaan.

Gelukkig blijkt dit inzicht ook levendig bij grote groepen van mensen: mensen voor wie 'gemeenschap' inderdaad een even onmisbaar bestanddeel uitmaakt van een zinvol bestaan als de vrijheid om eigen keuzen te maken; mensen voor wie maatschappelijk engagement en de aanvaarding van verantwoordelijkheid geen zelfverlies en dus ook geen opoffering, maar vervulling betekent. Deze mensen vormen het 'sociaal kapitaal' dat samenleven mogelijk maakt.

Die overtuiging staat ook centraal in het nieuwste boek van Francis Fukuyama *The great Disruption*. Hij koestert daarin de hoop dat dit sociaal kapitaal aan betekenis wint.

Communicatieve symmetrie

Ondertussen doet er zich wel een merkwaardige omvorming van de cultuur voor. Zij roept zowel nieuwe vormen van individualiteit als van gemeenschappelijkheid in het leven.

De postmoderne situatie verwijst namelijk ook naar een ander spel naast en gedeeltelijk tegenover het moderne carrièrespel. De inzet van dat andere spel is niet carrière, maar het ontwikkelen van en deelnemen aan relaties waarin je zelf in je bijzonderheid tot je recht kunt komen en je eigen waarde kunt beleven *doordat* je anderen in hun bijzonderheid kunt zien en daar daadwerkelijk contact mee kunt maken.

Dergelijke relaties staan haaks op de hiërarchische grondstructuur die wij tot nu toe hanteerden. Zij houden een radicale kritiek in op o.m. het moderne rationalisme, het patriarchale fallocentrisme enz. Positief uitgedrukt gaat het bij die relaties om 'kwetsbare', makkelijk te ridiculiseren en te trivialisieren begrippen zoals openheid, ontvankelijkheid, sensibiteit en het vermogen tot kritische reflectie op de grenzen en blinde vlekken van het eigen taalspel. Men kan hier ook spreken van communicatieve symmetrie als centraal kenmerk van relaties waarin mensen tot hun recht komen (Habermas). In de postmoderne cultuur ontstaat dus, naast tal van andere ontwikkelingen, ruimte voor praktische leerprocessen die in het teken staan van gelijkwaardigheid en ruimte voor de bijzonderheid van de persoon, een ruimte waarin onderlinge solidariteit en vrijwillige vormen van gemeenschappelijkheid kunnen ontstaan.

Het brede middenveld blijft een bedding bieden aan onze nood aan een gevoel van 'wij'.

Reflexief project

Hierbij worden geen kant en klare identiteitsmodellen en handelingsnormen vanuit de cultuur aangereikt. Individuen zijn niet alleen meer de acteur, maar ook de auteur van hun bestaan. Hun identiteit wordt in toenemende mate een 'reflexief project'. (Giddens) Individuen worden voortdurend geconfronteerd met de noodzaak eigen keuzen te maken en die voor zichzelf en t.a.v. anderen te verantwoorden.

Dit 'reflexief project' betreft niet alleen de manier waarop mensen hun privéleven gestalte geven - zowel in relationeel opzicht als via hun *lifestyle* - maar ook de wijze waarop zij inhoud en vorm geven aan hun opleiding, hun werk (of het ontbreken daarvan), hun pensioen. Dit 'reflexief project' heeft betrekking op hun verhouding tot de bredere culturele en maatschappelijke evoluties. Mensen moeten vandaag persoonlijk invulling geven aan een 'individuele bestaansethiek'. Zij moeten voor zich een spoor uitzetten in het beweeglijk geheel van existentiële keuzen, omgangsvormen en maatschappelijke stellingnamen. Zij leggen - en dit is nagenoeg onontwikkbaar - voortdurend eigen verbindingen binnen en tussen de micro-, meso- en macroverbanden waarvan ze deel uitmaken.

Mensen voelen zich bij dit alles onzeker en kwetsbaar bij het doorlopen van hun eigen levenstraject. En het gevaar is groot dat zij zich alleen voelen staan bij het maken van die keuzen.

Hoe kunnen de Vlaamse christen-democraten een boeiende en inspirerende gesprekspartner zijn voor mensen? Moeten ze niet op twee bordes tegelijk spelen: zowel op het carriërebord als op dat waar de zoektocht naar bindingen en zin zich afspeelt (waarbij het laatste in wezen steeds moet voorgaan op het eerste)? Een positief antwoord op deze vragen houdt tot op zekere hoogte een breuk in met een praktijk waarbij de CVP te veel als een machtspartij fungeerde, die deel geworden was van ons politiek en sociaal systeem.

'Sociability' maakt fundamenteel deel uit van het goede leven.

VI. DE ORGANISATORISCHE UITDAGING, OF OP ZOEK NAAR NIEUWE COMMUNICATIE- EN ORGANISATIEVORMEN

Naar nieuw type partij

We leven in een tijd waarin afgerekend wordt met het oude bestel. Een aantal maatschappelijke en politieke instellingen heeft zichzelf overleefd: ze passen niet meer in deze tijd.

Dit geldt m.i. niet voor de politieke partijen alsdusdanig. Het geldt wel voor hun politiek-bestuurlijke cultuur zoals die in hun organisatie en opbouw tot uiting komt. Er is nog een sterk hiërarchisch en piramidiaal denken.

Die sterke verticale en hiërarchische opbouw is achterhaald. Een piramide is nu eenmaal niets meer dan een graf. Dit wordt niet goedgemaakt door de macht van de overledene. Reeds lang is het bedrijfsleven overgestapt naar vlakke en horizontale structuren, die een bredere en meer directe participatie toelaten. In ondernemingen en niet-politieke organisaties heeft men al geruime tijd ingezien dat voor een beter functioneren het afbreken van piramidale structuren dringend noodzakelijk was.

Men denkt daar nu voluit in termen van netwerken met coördinerende elementen.

Dat sluit aan bij de enorme behoefte in de samenleving om zich te ontworstelen aan de oude koepels en instituties. Die tracht men in te ruilen voor netwerken die relevant en passend zijn voor specifieke situaties. *Trendwatchers* spreken in dit verband ook wel eens van 'beehiving': steeds meer bepalen de gemeenschappelijke interesses en hobby's met wie men optrekt. Verder is er geen enkel verband tussen de verschillende 'bijenkorven' die men uitzoekt noch tussen de mensen die mekaar derwijze in een 'bijenkorf' ontmoeten.

Het groene gedachtegoed heeft vandaag ingang gevonden in middens die voorheen christen-democratisch waren.

Voor de politiek heeft dit verregaande consequenties. Het dwingt haar ertoe nieuwe organisatie- en werkvormen te ontwikkelen. Dit geldt o.m. voor de werving van en de werking met leden, voor de dialoog met en de participatie van een bredere groep van geïnteresseerden, voor de selectie en vorming van kan-

didaten, voor de opbouw van de besluitvorming...

Een en ander is niet zonder risico. Netwerken kunnen dan wel een partij 'van onderuit' bevruchten, maar zij kunnen nooit de finale besluitvorming binnen een partij vervangen.

Betekent dit dat de dialoog en het overleg met het maatschappelijk middenveld verlaten worden? Beslist niet. Wel moet het maatschappelijk middenveld, waarmee men het gesprek aangaat, opengebrouwen, verruimd en verfijnd worden.

Het zou immers al te dom zijn om geen (goed) gebruik te maken van de *knowhow* die daar aanwezig is. Het maatschappelijk middenveld behelst nog steeds een enorm reservoir aan toewijding en vrijwilligheid. Het blijft een onvervangbare *interface* bieden om problemen te definiëren en te selecteren en om tot keuzen te komen.

Dit brede en gedifferentieerde middenveld blijft een bedding bieden aan onze nood aan een gevoel van 'wij': een identiteit waarin wij ons herkennen, een gemeenschappelijk ideaal dat ons motiveert. Onze school, onze wijk, onze parochie, onze vereniging, onze club... onze samenleving wordt gevormd door al die 'wij's'. Zij vormen samen wat de Engelsen zo mooi 'the fabric of society' noemen.

Binnen die 'civil society' nemen de klassieke sociale organisaties een bijzondere plaats in. Zij zijn niet en zeker niet in de eerste plaats interessant als politieke concerns die alleen maar uit (zouden) zijn op belangenverdediging en lobbying. Ze zijn vooral interessant waar zij als vitale krachten functioneren, hun agogische opdracht ernstig nemen en in een open en dialogische opstelling meewerken aan maatschappelijke vernieuwing en kwaliteitsverbetering.

Tegen die achtergrond ligt het voor de hand dat een ontmoeting met de politiek en *in casu* de Vlaamse christen-democraten bijzonder vruchtbaar kan zijn. Die ontmoeting is dan niet in eerste instantie gericht op het creëren van een machtsforum of op het verankeren van een blinde loyauteit. Wel moet er een platform van ontmoeting zijn, waarbij inhoud, kwaliteit, eigenheid en herkenbaarheid de beslissende criteria zijn. Op zo'n forum kunnen politici en mensen uit dat maatschappelijk middenveld hun inzichten toetsen, een onderlinge doorstroming en verbreding van kennis bevorderen, gezamenlijk werken aan een nieuwe dragende generatie.

In de mate dat inhoud, kwaliteit en eigenheid vooropstaan, zal een dialoog groeien voorbij de verzuiling, voorbij de soms ook valse schaamte.

Ontwikkelen van directe en responsieve democratie

In het uitwerken van nieuwe werk- en organisatievormen zullen de nieuwe media en technologieën beslist een grote rol spelen.

Het invoeren van nieuwe technologieën roept vaak grote emoties op. De enen verwachten er alle heil van, de anderen zien ze als het moderne paard van Troje. Ook in de politiek is, m.b.t. deze aangelegenheid, zo'n dubbelzinnige houding vaak aanwezig.

Hoe dan ook, de nieuwe media hebben een grote invloed op de wijze waarop informatieprocessen vorm krijgen. Het verzamelen, verwerken, opslaan, analyseren, archiveren en opvragen van informatie krijgt door de ontwikkeling van de nieuwe media een nieuw en anderssoortig karakter. Omdat informatie in de politiek zo'n centrale plaats inneemt - informatie kan beschouwd worden als de primaire grondstof voor het politiek bedrijf -, is het aannemelijk dat de nieuwe media van belang zijn voor het verloop van politieke processen.

In zowel zichtbare als onzichtbare vorm treedt de nieuwe technologie de wereld van de politiek binnen: infolijnen, elektronisch stemmen, automatische ledenadministratie, *direct mail*, *e-mail*, *websites* enz. behoren steeds meer tot het dagelijks doen en laten.

Dat kan nauwelijks verbazen, want die nieuwe technologieën vertonen een aantal kenmerken die van grote betekenis zijn voor de wijze waarop communicatie en informatie kunnen verlopen. Ik noem er slechts enkele op:

- de hoeveelheid informatie die kan verwerkt worden, neemt sterk toe;
- de informatieprocessen verlopen bijzonder snel; tijd en ruimte vormen nauwelijks nog hinderpalen;
- er is een nauwkeurige selectie mogelijk van de ontvangers van informatie;
- de nieuwe media hebben in zich de mogelijkheid tot een decentraal gebruik;
- de nieuwe media kunnen interactief aangewend worden.

Op basis van die kenmerken kan o.m. werk gemaakt worden van:

- nieuwe kansen voor de directe democratie;
- nieuwe vormen van politiek debat en participatie;
- organisatie van een responsieve representatieve democratie;
- gerichte campagnes.

In sommige opzichten zet de invoering van informatie- en communicatietechnologie de positie van politieke partijen onder druk.

Zij kunnen er hun intermediaire positie tot op zekere hoogte door verliezen. Door de *hausse* aan opiniepeilingen dreigen partijen gedwongen te worden tot een 'staccato'-politiek, die hun capaciteit om uiteenlopende belangen te integreren in het perspectief van het algemeen belang aantast.

Het inzetten van nieuwe technologieën in de politiek zal daarnaast waarschijnlijk van invloed zijn op de interne organisatie van de partijen. Die kan worden aangepast, zodat de leden meer uitgedaagd worden deel te nemen aan de diverse activiteiten. Kiezers kunnen tamelijk gericht en zonder tus-

Net als in de andere domeinen van de samenleving rukt ook de professionalisering van de politiek op.

senkomst van derden benaderd worden. Voorts kunnen partijen zich beter en zo goed als onophoudelijk informeren over de wensen en opvattingen van het kiezers-corps. Voor de herkenbaarheid van politieke partijen kan dit een voordeel zijn. De nieuwe media bieden hen ook de mogelijkheid om gerichte campagnes te organiseren.

De stappen die tot nu toe op deze terreinen gezet werden, zijn bijzonder bescheiden en in hoge mate het persoonlijk initiatief van een aantal geïnteresseerde (bestuurs)leden en kandidaten.

Wie in de spits gaat, kan nochtans een belangrijk concurrentieel voordeel verwerken.

UITLEIDING

Ik verwacht de komende jaren nog grote veranderingen in het politieke krachtenveld. De veranderingsprocessen die zich voltrekken of zich vandaag nog doorzetten, plaatsen alle partijen - maar de christen-democraten in het bijzonder - voor boeiende uitdagingen.

Zij staan voor een tweeledige opgave. Enerzijds zullen ze zich moeten aanpassen aan de verander(en)de realiteit. Anderzijds zullen zij erover moeten waken dat de kaas hen niet nog méér van het brood wordt gehaald. In het licht van hun eigen mogelijkheden en de maatschappelijke verhoudingen zou dat niet gerechtvaardigd zijn. Om te voorkomen dat zij door hun verander(en)de positie in een neerwaartse spiraal geraken, zullen zij op een aantal terreinen in de tegenaanval moeten gaan.

Voor een deel is hiertoe nood aan reflectie, maar voor een ander deel aan praktisch handelen, gericht op een kwalitatief betere samenleving.

■ Wat betekent een en ander?

De eigen politieke overtuiging moet opnieuw doordacht, uitgelegd en geïnterpreteerd worden. Niet op een gesloten manier, zoals voorheen in de verzuiling veelvuldig voorkwam, maar op een open, dialogerende wijze. Dit is niet alleen naar buiten toe, maar ook binnenin van wezenlijke betekenis. Wie zich voor de christen-democratie engageert, moet weten dat men elkaar kan en mag aanspreken op iets dat fundamenteeler is dan de eigen persoonlijke visies en idealen.

Zo'n denkoefeningen en gesprekken zijn geen vage of vrijblijvende vingeroefeningen. Vanuit een gemeenschappelijke politieke overtuiging kunnen de concrete aandacht en acties gericht worden op nieuwe thema's, die zich aanmelden. Ik noem er enkele: de wereld van Internet is fascinerend, maar stelt ons ook voor nieuwe ethische vragen; de grote migratiestromen en de globalisering zullen leiden tot confrontaties van culturen, zowel positief als negatief; thema's als verantwoordelijkheid over de grenzen heen zullen aan betekenis winnen; vragen rond waarden en normen komen steeds indringender op ons af; de razendsnelle ontwikkelingen op medisch terrein nopen tot nieuwe ethische afwegingen... de lijst is lang niet volledig.

De uitdrukkelijke 'sympathie' die de Vlaamse christen-democraten betonen voor de mensen heeft een dubbele betekenis: enerzijds gaat het om het vermogen om waar te nemen wat voor mensen echt telt; anderzijds moet dit de kracht geven om 'wat echt telt' als perspectief in de eigen acties op te nemen.

De consequentie daarvan is dat de christen-democraten moeten ijveren voor bijvoorbeeld een pers en een omroep die geen instrumenten zijn van winstbejag of machtsmisbruik, maar de dragers van cultuur; voor een sociale omgang die niet isoleert of vereenzamend werkt, maar de onderlinge betrokkenheid voedt; voor een stedenbouw die ons niet in gevaren brengt (onveiligheid, vervuiling, gettovorming, vereenzaming, verkeersellende...), maar kansen tot ontmoeting en bescherming biedt; voor een economie die geen consumptie- of productiedwang op de mensen afwerpt, maar het onderscheid maakt tussen wat nuttig of nodig, overbodig of schadelijk is; een wereld- en mensbeeld in film en wetenschappen die de promotie van de mens nastreven; een gezinsbeleid dat niet alleen de gezinnen toelaat zich evenwichtig te ontwikkelen inzake de participatie aan betaalde arbeid, maar hen ook kansen geeft om zorg, aandacht en tijd voor elkaar, lief en leed te delen.

M.a.w., de ambitie van de Vlaamse christen-democraten om opnieuw de toon te zetten in ons land en in onze gemeenschap(pen) vereist dat ze de tekenen des tijds kennen, selecteren en niet bij voorbaat afwijzen. Zij moeten met verrassende antwoorden komen op hedendaagse vragen. Antwoorden die voortspuiten uit een degelijk doordenken van de eigen politieke overtuiging.

---

(1) Bij de redactie van dit artikel heb ik mij in belangrijke mate laten inspireren door de referaten van het symposium dat op 4 maart 1994, op initiatief van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, in Groningen plaatsvond. Een aantal deskundigen boog er zich over de positie van de politieke partij in de eenentwintigste eeuw.

(2) Verder verwijs ik ook naar de kritiek die ik m.b.t. de CVP reeds eerder formuleerde in mijn boek *Pinguïns in de Woestijn*. Lannoo, Tielt, 1998, p. 257 e.v.